

מראי מקומות - יומא

פא:

נשים בכלל זה. וכתב, שדעת הרמב"ם שאינה אלא דרבנן, וכמו שכתב הכסף משנה, ולכך לא הזכיר הרמב"ם שנשים פטורות. ועיין עוד בדבריו, שדן האם כדי לקיים המצוה צריך לאכול דוקא ככותבת, כיון שנאמר בלשון עינוי.

ד. ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה

פירש רש"י בסוכה (לה), שהחידוש הוא, שלא נאמר מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמין רותם, שאינו גבוה מן הארץ. והתוספות שם תמהו, שהרי ישנם כמה אילנות שאינם גבוהים, ויש עליהם תורת אילן, ואינו תלוי בזה כלל. ולכך פירשו התוספות, שכיון שסופן להתייבש, לכך סברו שאף הרטובין פטורין מן הערלה, קא משמע לן.

ה. ואין ארץ ישראל חסרה כלום שנאמר לא תחסר כל בה הקשה הכפות תמרים (סוכה לה), שכיון שדרש גופי הלכות, שפלפלין חייבין בערלה, מדוע דרש גם דברי אגדה, שאין ארץ ישראל חסרה כלום. ותירץ, שהם תלויים זה בזה, שרק לאחר שדרשו שאין ארץ ישראל חסרה כלום, וממילא יש בה גם פלפלין, יכולים לדרוש לחייב פלפלין בערלה.

ו. האי הימלתא דאתי במי הנדואי שריא

העיר רש"י, שלכאורה יש לאסרו משום גיעולי נכרים, ותירץ, שהוא נותן טעם לפגם. והקשה בתוספת יום הכפורים, מדוע לא תירץ, שסתם כלי גוים אינם בני יומן, ומפני זה הוא נותן טעם לפגם, ומדוע הוצרך לומר שהבליעות בדבש הם נותנים טעם לפגם, והוכיח בדעת רש"י, שאין אומרים סתם כלים אים בני יומם, וכשיטת הרמב"ם.

ז. לכתחלה מי אמרי

בשפת אמת הביא את קושיית האחרונים על שיטת הראב"ה שהתיר לכתחלה לאכול שלא כדרך, שהרי כאן מפורש שלכתחלה לא התירו. ותירץ השפת אמת, שכוונת רב גידל היתה, שאף שחכמים התירו גם לכתחלה, אבל כיון שנחלקו רבי וחכמים, אף שהלכה כחכמים, אין לנהוג כן לכתחלה, אלא יש להחמיר לכתחלה כרבי שאמר שזה משיב את הנפש.

א. מכאן שמוסיפין מחול על הקודש

הרמב"ם (שביתת עשור א, ו) הביא את דין תוספת יום הכפורים רק לגבי עינוי, ולא לענין מלאכה, וכתב המגיד משנה שנראה שדעת הרמב"ם היא שרק בעינוי יש תוספת יום הכפורים מדאורייתא, אבל לגבי מלאכה הוא רק מדרבנן. אבל הכסף משנה כתב בדעת הרמב"ם שאין כלל מצות תוספת במלאכה ביום הכפורים, וכן בשבת ויום טוב לא הזכיר הרמב"ם כלל מצות תוספת אפילו מדרבנן. וראה בלחם משנה שם שהאריך בשיטת הרמב"ם, שהרמב"ם פסק כרבי עקיבא שחולק על דין תוספת, ורק לענין עינוי יום הכפורים משמע לו שהגמרא פוסקת כרבי ישמעאל, ולכך רק בזה פסק הרמב"ם דין תוספת.

ב. כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב וכו'

בטעם מצות אכילה בערב יום הכפורים, כתב השערי תשובה (שער ד', אות ח"י) שלש טעמים: א. כדי להראות שמחתו בהגיע זמן כפרה, ועל ידי זה תהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו, ויגונו על עוונותיו. ב. בשאר ימים אנו עושים סעודה לשמחה של מצוה, ומפני שיום הכפורים הוא יום צום, נתחייבנו לקבוע הסעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים. ג. למען נחזק להרבות תפלה ותחנונים ביום הכפורים, ולשית עצות בנפשנו על התשובה ועקריה. ולשון רש"י כאן, 'התקן עצמך בתשעה', ויש לעיין בכוונתו בזה.

ג. כל האוכל ושותה בתשיעי וכו'

המנחת חינוך (שי"ג, ט"ו) דן האם נשים מחוייבות במצוה זו של אכילה בערב יום הכפורים, שלכאורה כיון שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, הן פטורות, אבל יתכן שמאחר והתורה כתבה מצוה זו בלשון עינוי, ונשים חייבות בעינוי, הרי הן חייבות גם במצוה זו. וכתב שאם הוא דין תורה מ'ועניתם' לכאורה נשים פטורות, ואף שדורשים מלשון 'עינוי', הרי יש דורשין מעינוי דין תוספת יום הכפורים, ואף על פי כן צריך פסוק לרבות נשים, כמבואר בסוכה (כה), אבל אם היא מצוה דרבנן, והפסוק הוא רק אסמכתא, יש לומר שחכמים קבעו את דין האכילה בערב יום הכפורים כמו העינוי של יום הכפורים עצמו, וגם